

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

מקץ – תשפ"ג

מידת הביטחון אל מול ההשתדלות

פרשתנו פותחת בפסוק "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וַיִּפְרָעָה חֲלֹם וַהֲנֵה עֹמֵד עַל הַיָּאָר". אומר המדרש רבה (פט, ב) על פסוק זה: "בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתיים אך למחסור – בכל עצב יהיה מותר: כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה, שלבסוף נטל את בתה (אסנת). ודבר שפתיים אך למחסור: על ידי שאמר (יוסף) לשר המשקים, 'זכרתיני והזכרתיני, ניתוסף לו שתי שנים, שנאמר, 'וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים'.

יוסף שברח מהעבירה עם אשת פוטיפר, זכה לבסוף לשאת את ביתה אסנת. אומנם אסנת היא לא ביתה הביולוגית של אשת פוטיפר, אבל ידוע כי כל המגדל יתום בביתו מעלה עליו כאילו ילדו. והזכרנו כבר שלא היה ניתן להכשיל את יוסף אלא ע"פ הכוכבים. התורה כותבת על יוסף "וינוס ויצא החוצה", גם לאברהם אמר הקב"ה בלשון זהה: "וַיֹּצֵא אֱתוֹ חוּצָה וַיֹּאמֶר הֲבֵט נָא הַשָּׁמַיְמָה וְסֹפֵר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ". אמר לו (הקב"ה) צא מאצטגנינות שלך, שראית במזלות שאינך עתידי להעמיד בן. אברם אין לו בן, אבל אברהם יש לו בן. האדם היהודי הוא מעל למזל ולכן גם אם במזלות הוא רואה דבר מסוים הדבר ניתן לשינוי וזו הכוונה בשימוש במילה 'החוצה' אצל אברהם וכן אצל יוסף. שראתה אשת פוטיפר בכוכבים שעתידה להעמיד ממנו בנים ולא ידעה אם ממנה או מביתה ויוסף נס החוצה, יצא מאותה אצטגנינות.

ממשיך המדרש ואומר (פט, ג), 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. 'ולא פנה אל רהבים' - על ידי שאמר לשר המשקים 'זכרתיני והזכרתיני, התווסף לו שנתיים'. לכאורה יש סתירה בדברי במדרש. מצד אחד משבח המדרש את יוסף ואומר, ברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו וזה יוסף. מאידך אומר המדרש על זה שפנה יוסף לשר המשקים ואמר לו שתי מילים, נענש בעוד שנתיים בבור. וצריך להבין האם יוסף הוא בעל מדרגת אמונה או לא? מה רוצה להשמיע לנו המדרש בסתירה זו?

שאלה נוספת שמתעוררת מהכתוב בספר דברים, "לִמְעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה וְאֶלְהִיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יְדָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". שואל הספרי: יכול אפילו יושב בטל? תלמוד לומר, בכל אשר תעשה. בעצם שואל הספרי האם אדם יקבל ברכה גם ללא השתדלות? ומשיב, שחייב אדם לעשות השתדלות שכתוב 'אשר תעשה'. ואם כך הם הדברים וחייב אדם לעשות השתדלות, אז מה הטענה על יוסף שפנה לשר המשקים?

עוד אנו רואים בהמשך הפרשה, שיוסף מצער את האחים מאוד. בתחילה מעליל עליהם שהם מרגלים, לאחר מכן אוסר אותם בבית הסוהר, משחרר את האחים מלבד שמעון, מניח להם כסף בשקים וכו'. אם נניח שיוסף עושה זאת על מנת לכפר לאחים על חטא המכירה, ניתן להבין. אבל מדוע מצער יוסף את אביו יעקב? הוא וודאי לא היה במכירה. יעקב יושב בצער כל השנים על יוסף ומדוע לא הודיע לו יוסף שהוא חי? וכי לא היתה לו אפשרות? הרי התורה מעידה שכאשר נכנס יוסף לבית הסוהר, נתן שר בית הסוהר את כל האסירים בידו של יוסף ונתן לו להיות בעל הבית וודאי שהיה יכול יוסף לדאוג להעביר הודעה לאביו.

הרמב"ן מתרץ, שכיוון שליוסף היו שני חלומות. בראשון, ראה את האלומות (אלו האחים) משתחוים לו, אבל בנימין לא הגיע עם האחים למצרים והבין יוסף שצריך גם את בנימין על מנת להשלים את החלום ולאחר מכן דאג לקיים גם את החלום השני בכך שגם יעקב ירד למצרים.

וזו לשון הרמב"ן: "כי בראות יוסף את אחיו משתחוים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת כי יודע בפתרוןם כי כל אחיו ישתחוו לו בתחילה מן החלום הראשון והנה אנחנו מאמינים אלומים כי 'אנחנו' ירמוז לכל אחיו אחד עשר ופעם שנית ישתחוו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימין אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה ועל כן לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם ולאמר מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות כאשר עשה עמהם בפעם השנייה כי היה אביו בא מיד בלא ספק ואחרי שנתקיים החלום הראשון הגיד להם לקיים החלום השני ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת איך לא יחמול על שיבת אביו אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות".

במאמר מוסגר נעיר שלאחר שאסר יוסף את האחים במשך שלושה ימים בבור, שחרר אותם יוסף שיעלו אוכל למשפחותיהם ואומרת התורה שאומרים האחים אחד לשני: "אָבְל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אֲחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֲלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֲלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת". לפתע האחים מכים על חטא מתוודים על מעשיהם. אבל מדוע כאשר היו האחים בתוך הבור לא עשו וידוי אלא רק לאחר יציאתם משם? משמע שמשוהו השתנה בשלושת ימים אלו. ואכן, בשלושת הימים בבור, הייסורים ששלח להם הקב"ה מירקו אותם וכמו שמלח יפה לבשר, שהוא מכשירו לאכילה, כך הייסורים יפים לאדם וממתקים את האדם. כך האחים כל זמן שהיו בבור עדיין לא מירקו את עצמם מספיק ולכן לא התוודו. אבל לאחר שלושת הימים יצאו מהבור זכים וקיבלו מוחין זכים ואמרו 'אשמים אנחנו'.

על האדם לדעת שהקשיים והייסורים שלו הם בעבור לקרבו לקב"ה, לגרום לאדם להתבונן סביבו ולא חלילה להרחיקו מהשם יתברך. השבטים הקדושים היו זקוקים לשלושה ימים, אנחנו צריכים לצערנו הרבה יותר בכדי להגיע להבנה של מעשינו וקרבת אלוקים.

נחזור לדברי הרמב"ן שרוצה יוסף לקיים את החלומות ושואל **השם משמואל** על הרמב"ן: וכי היה ליוסף ציווי לקיים את החלומות? מדוע יוסף מתעקש לקיים את החלומות ההלו? וכיצד הוא מעז בעבור זה לצער את אביו? ועוד השאלה מתחזקת לפי דברי רש"י שאומר: "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם - עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו". מכאן שלפחות חלום אחד התקיים למרות שהיו רק עשרה שבטים ולא אחד עשרה ומדוע לאחר שהבין זאת יוסף לא שלח להביא את אביו? ואפילו אם נניח שיש ציווי לקיום החלומות, האם קיומם חשוב יותר ממצוות כיבוד הורים החשובה? שהרי אביו שהיה גדול האמוראים הודה על כך שנוול יתום, כי אמר מי יכול לצאת נקי ממצוות כיבוד הורים?

אלא, ידוע שכאשר מכרו האחים את יוסף, הם הכריזו חרם על מנת שאף אחד לא יגלה דבר ליעקב. אומר **רבנו בחיי**: מדוע הקב"ה לא גילה ליעקב על המעשה? כיוון שהחרימו וקיללו האחים את כל מי שיגלה ליעקב ושיתפו את הקב"ה (השכינה) עמהם. הכוונה, שהיו האחים תשעה וצירפו את הקב"ה לעשרה. ואל יקשה בעיניך, שהרי כך עשה אברהם בסודם שביקש לצרף את הקב"ה בכל כך ואמר אתה צדיק העולם תצטרף עמהם והם ינצלו. ואם נטען שלא ניתן להשוות בין הדברים הרי אצל אברהם מדובר בשיתוף על מנת לגרום להצלה ואילו אצלנו השיתוף הוא עבור פורענות ואיך ישתתף בזה הקב"ה?

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

אלא, אין זו פורענות כלל, כי אם הצלת כל ישראל וכבוד השם. שפחדו, שאם יתגלה הדבר ליעקב, יקלל אותם יעקב קללה עולמית ויהיו ישראל בטלים מהעולם (כבר ראינו כוח הדיבור של יעקב שגרם למיתת רחל אמנו) ולא יהיה מי שיפרסם את שמו של הקב"ה בעולם (מכאן, שתפקידנו הוא לפרסם ולגלות את הבורא יתברך בעולם), על כן נראה להם שהדבר צורך גדול הוא להצלת ישראל. ומניין ידעו יצחק ובנימין שיוסף חי? שגילה להם הקב"ה ברוח הקודש שידע כי יודעים הם לשמור על פיהם ולא לדבר.

אומר הפרקי דרבי אליעזר: התורה אומרת: 'ותחי רוח יעקב'. מה הכוונה? וכי עד כה רוחו היתה מתה? אלא, עד כה התקיים החרם ואין לו ליעקב חיבור בעליונים בכדי שלא לגלות לו הדברים ולכן נחשב כמת. אבל שהסתיים החרם והתחבר יעקב חזרה לעליונים אז, 'ותחי רוח יעקב'.

אם כן, נמצא שליוסף יש רצון לגלות לאביו שהוא חי, אבל הוא תוהה כיצד אביו אינו יודע זאת הרי לא מסתיר ממנו הקב"ה דבר ככתוב "מגיד דבריו ליעקב" ומבין יוסף שאם לא גילה לו זאת הקב"ה יש לדבר סיבה. לכן, מבין יוסף שאם לא גילו לאביו מלמעלה וודאי שאין לו רשות לגלות בעצמו.

בעומק הדברים זו מדרגת הביטחון השלימה. אומר רבנו בחיי בחובת הלבבות (שער הבטחון): מהות הביטחון היא מנוחת נפש הבוטח שיהיה ליבו סמוך לבטוח עליו לעשות הטוב והנכון לו בדבר שבוטח עליו. נמצא כי במידה זו, יבין האדם כי כל מה שעושה איתו הקב"ה הוא הטוב ביותר עבורו. זו שלימות שאפילו בזמן צרה, לא יחכה אדם לטוב כיוון שמבין שהטוב ביותר עבורו הוא אותו רגע שנתן לו השם. כי וודאי שידוע הקב"ה אם האדם בצער ואם כן, האם יעשה הקב"ה דבר שאינו מגיע לאדם? על כן, למה לצפות ליותר טוב וכי אנו רחמנים יותר מהבורא יתברך? ונמצא שהמצב בו נמצא האדם הוא הטוב ביותר עבורו.

בברכת אהבת עולם שבתפילה אנו אומרים: "בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבתחו בך" אבל מה הקשר להזכיר את האבות שבתחו בהשם? אלא, האבות הקדושים היו בשלימות הבטחון בהשם, את כל מה שגזר עליהם הקב"ה הם קיבלו באהבה והבנה שזה הטוב ביותר וכדוגמא, לא ראינו שהיה אברהם מתפלל לבטל את העקידה או את הרעב שהיה בארץ וכן על זה הדרך.

כעת נבין מה התביעה שיש על יוסף. יוסף מבין שצערו של יעקב הוא גזירה משמיים ואם כן, זה הטוב ביותר עבור יעקב אביו ולמה שידועו ויעשה היפך מרצון הקב"ה? ואם זו הבנתו ומדרגתו של יוסף, רצון השם הוא שיוסף יהיה בבור ומדוע עושה היפך רצונו יתברך ופונה לשר המשקים ואומר לו 'אם זכרתי והזכרתי? ומאיך, אם חושב יוסף שמוטל עליו לעשות השתדלות, מדוע אינו רואה לנכון להודיע לאביו כי הוא חי?

נמצא, שהכתוב בדברים: "למען יברךך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה", פסוק זה הוא בעבורנו, שאנו רחוקים ממידת הבטחון ועלינו לעשות השתדלות. ודברי המדרש שאומר 'ברוך הגבר ששם ה' מבטחו', זה יוסף ולכן יש טענה על יוסף, מדוע הוא פונה לשר המשקים.

כעת ננסה להעמיק ולבאר בצורה שונה מעט.

בפרשה הקודמת קראנו שמספר שר המשקים את חלמו ליוסף, אומר המדרש על החלום (בראשית רבה פח): ויספר שר המשקים והנה גפן לפני, אלו ישראל, שניאמר: גפן ממצרים תסיע (ישראל יצאו ממצרים). ובגפן שלשה שריגם, (אלו) משה אהרן ומרים. הוא כפרת, הפרחה האלתן של ישראל. עלתה נצה, הנצה האלתן של ישראל. הבשילו אשפלתיה ענבים, גפן שהפריחה מיד הנצה, ענבים שהנצו מיד בשלו. וכוס פרעה ביד, מכאן קבעו חקמים ארבע כוסות של גילי פסח.

כיצד הגיע שר המשקים לכלא? בטעות נפל זבוב לכוס שהגיש לפרעה והורה פרעה להשליכו לכלא. התורה אומרת "ויהי אחר הדברים האלה הטאמו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים". מה הכוונה אחר הדברים האלה? שהיו כולם מדברים על מה היה עם יוסף ואשת פוטיפר והקב"ה גרם לאותה טעות של השרים והשיח עבר להיות עליהם. דברי מדרש הם פלא, יש גוי טמא שחולם חלום, אבל מה ראו רבותינו לקחת חלום פשוט של גוי ולהלביש עליו את כל גאולת ישראל?

מסביר בעל העקידה, כאשר אדם חולם חלום ומחפש עבורו פתרון, הפותר צריך לדעת מי החולם ומי יש סביבו, היכן הוא גר וכדו' ולפי זה יידע לפתור את החלום נקודתית עבורו. אבל כאשר יוסף ודניאל (דניאל פתר את חלום נבוכדנצר) פתרו את החלומות הם עשו זאת ברוח הקודש. הכוונה, שהם השיגו בדעתם את התמונה הכוללת כולה במציאות שלמה והפתרון שלהם הוא כוללני ולא פרטני.

נמצא ששר המשקים מספר את החלום ליוסף ויוסף רואה את התמונה עד סופה. הוא מבין שהיציאה מהבור תלויה בשר המשקים שיספר לפרעה שיש מי שיכול לפתור לו את החלום ואז יצא יוסף מהבור ויהיה שליט על מצרים. מיד אחר כך ירדו ישראל למצרים וזקוקים הם למרים אהרון ומשה בכדי להוציאם משם. הגפן- אלו ישראל שצריכים להשתעבד במצרים ולבסוף לצאת משם. כיצד יצאו? ע"י שלושה שריגם (מרים, אהרון ומשה) וזהו פתרון כללי. אבל בחלק הפרטי של החלום, מורה החלום שממהר הקב"ה לקיים הדברים והראייה, שמיד גדלה הגפן, פרחה ויצאו ניצנים שהבשילו לאשכולות ונעשה מהם יין. דבר זה מורה על מהירות ולכן פתר יוסף את החלום ואמר בעוד שלושה ימים ולא אמר בעוד שלושה שבועות חודשים או שנים.

נחזור לרבותינו, הם ייחסו את המהירות לגאולתן של ישראל ומבינים שהדברים עומדים להתרחש מהר ולכן גרם הקב"ה ששר המשקים ירד לבור ויוסף יפתור לו את החלום, לבסוף ימליץ עליו לפרעה, משם יעלה יוסף לגדולה, ישראל ירדו למצרים ויחל השעבוד. כי יוסף שהכיר הכל ידע סוף המסובבים. יוסף ידע שפתרון החלום הוא לא נקודתי וראה את הנהגת הייחוד כיצד מתבצעת וידע מה יתרחש מכאן והלאה.

בכדי להשלים את התמונה ממשך המדרש ואומר: "ולא זכר שר המשקים וגוי. כל היום הנה מתנה תנאים ומלאך בא והופך, וקושר קשרים, ומלאך בא ומתירן. אמר לו הקדוש ברוך הוא אנת שוכחו ואני לא אשכחתי". שר המשקים היה עושה לעצמו סימנים שיזכירו לו לספר לפרעה על יוסף והיה המלאך משכיח זאת ממנו והכל בכדי שהקב"ה יעשה הכל ברגע הנכון בו הדבר צריך להתקיים.

כאשר פתר יוסף את החלום הוא ראה את מרים, אהרון משה. הוא ראה את התהליך של עם ישראל משעבוד לגאולה ומאחר שכך ראה, מה היה לו לבקש משר המשקים שיזכיר אותו? הרי הקב"ה מייעד את זמן הגאולה. זו התביעה בעומק על יוסף ועל כן הוא נענש, כי לאחר שרמו לו הקב"ה הכל בחלום אין יוסף זקוק לעשות כל השתדלות. זה שאומר דוד המלך בתהילים: "עד עת בא דברו אמרת יהוה צרפתהו", כשיגע זמנו של האדם הקב"ה מצרפו. לבורא יתברך יש את הכל מוכן ולא היה זקוק יוסף להשתדלות מצידו ולכן מיד שיצא מהבור אומר יוסף לפרעה: "בפעמי אלהים יענה את שלום פרעה" יוסף לומד לקח ומשליך הכל על הקב"ה.

פעמים רבות שולח לנו הקב"ה סימנים ומכוון אותנו לדבר מסוים, אך אנו מרחיקים זאת מאיתנו. הוא מכוון אותנו לשיעור, לתפילה, למצוות וכו' ובמקום לתפוס את ההזדמנות בשתי ידיים, אנו דוחקים אותה בתירוצים קלושים.

מה שיזכה האדם לקחת בעולם הזה יישאר איתו לנצח! וככל שנצליח ונשתלם יותר במידת הבטחון והאמונה ונבין שאנו תלויים בציווי האלוקי נזכה להיות יותר מחוברים לבורא יתברך. וודאי שהמשימה אינה פשוטה במיוחד לאור החושך בו אנו מצויים, אבל במקום שאדם יתמרמר על המצב בו הוא נמצא, יאמין שעושה הקב"ה את הדבר הטוב ביותר עבורו גם אם אין אנו זוכים לראות זאת באותה נקודת זמן.

יהי רצון שנוזכה להתקרב לבורא ונשתלם במידת האמונה והביטחון עד היכן שידנו משגת.

מוקדש לרפואת אלעד בן מירב, ישראל מרדכי דוד בן שמעון צבי, משה בן רבקה, רבקה בת פרחיה, רון בן מתיילדה, עדה בת שרה, לעילוי נשמת דוד בן מרים, רבקה בת פרחיה ולהצלחת עם ישראל

ביתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב